

Ministerstwo **Kultury** i Dziedzictwa Narodowego.

Przebudowa pomnika upamiętniającego I batalion 2 Pułku Piechoty Legionów stacjonującego w Staszowie w latach 1923-1939.

**Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z
Funduszu Promocji Kultury.**

W poniedziałek 17 grudnia, w Parku Legionów przy ul. Parkowej w Staszowie uroczystie odsłonięto Pomnik Żołnierza Polskiego. Panteon jest hołdem złożonym przez współczesne pokolenie staszowian dla pochodzących z ziemi staszowskiej żołnierzy, którzy przelali krew w walce o wolność Ojczyzny.

Staszów doczekał się godnego upamiętnienia polskich żołnierzy, którzy przelali krew na polach bitew w walce o niepodległą Ojczyznę. Samorząd Miasta i Gminy Staszów w odpowiedzi na inicjatywy mieszkańców i środowisk lokalnych zainicjował budowę pomnika, poświęconego idei walki o odzyskanie niepodległości. Szczególne zasługi oddano żołnierzom 1. Batalionu 2. Pułku Piechoty Legionów, który w latach 1923- 1939 stacjonował w Staszowie. Batalion został odznaczony Orderem Virtuti Militari za Bohaterską Postawę w Wojnie Obronnej 1939 roku.

Uroczystości odbyła się w Parku Legionów, przy ul. Parkowej w Staszowie. O godzinie 12, pod pomnikiem zebrali się mieszkańcy Staszowa, przedstawiciele samorządu: pełnomocnik wojewody świętokrzyskiego Wiktor Kowalski, burmistrz Staszowa Leszek Kopeć wraz z zastępcą burmistrza Ewą Kondę i przewodniczącym Rady Miejskiej Ireneuszem Kwiecjaszem, starosta staszowski Józef Żółciak i wicestarosta Leszek Guzał, a także uczniowie klas mundurowych L.O. im. kard. Stefana Wyszyńskiego w Staszowie, młodzież szkolna, przedstawiciele instytucji i firm regionu a także grupy rekonstrukcyjne oraz żołnierze 3 Batalionu Radiotechnicznego z Sandomierza, którzy pod pomnikiem pełnili uroczystą wartę honorową.

W uroczystościach wzięli udział krewni rodzin żołnierzy. Wśród nich Halina i Marian Piskorscy, wnuczka i wnuk sierżanta Jana Olejniczaka - łącznościowca 2 Pułku Piechoty Legionów.

Zwracając się do zebranych Burmistrz Leszek Kopeć podziękował za przybycie wszystkim obecnym na uroczystości, a także wszystkim zaangażowanym w powstanie pomnika. Zapowiedział, że samorząd miasta i gminy Staszów będzie pamiętał nie tylko o żołnierzach 1. Batalionu, ale również o wielu innych mieszkańcach miasta i regionu, którzy w walce o wolną Polskę oddali życie.

Po odsłonięciu pomnika, nastąpiła krótka modlitwa i poświęcenie monumentu przez ks. Edwarda Zielińskiego - proboszcza Parafii pw. św. Barbary i ks. Szczepana Janasa, proboszcza parafii pw. św. Bartłomieja w Staszowie. Po części oficjalnej dalsza część uroczystości odbyła się w sali widowiskowej Staszowskiego Ośrodka Kultury. Tutaj ciekawe prelekcje na temat historii staszowskich koszar i samego batalionu wygłosili Paweł Staszczak ze Stowarzyszenia Avito Vivit Honore i dr. Dariusz Kubalski, dyrektor Publicznej Szkoły Podstawowej nr 2 w Staszowie. W części artystycznej montaż słowno - muzyczny wykonała młodzież staszowskich szkół nr 1 i nr 2.

Autorem projektu pomnika jest kielecki rzeźbiarz Sławomir Micek. Na postumencie o wymiarach 480 na 350 cm umiejscowiono w centrum figurę żołnierza. Po lewej i prawej Jego stronie stoją betonowe płyty. Na nich zamontowane są pierwsze tablice poświęcone polskim bohaterom walki o niepodległość. W pomniku przewidziano także miejsce na wmurowanie urn z ziemią z pól bitewnych, gdzie przelewali krew staszowscy żołnierze oraz cmentarzy, na których zostali pochowani.

Koszt budowy pomnika to 73 877,10 złotych z czego 40 779,00 złotych to dofinansowanie pozyskane przez Gminę Staszów z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Historia 1. Batalionu 2. Pułku Piechoty Legionów w Staszowie

Autor: dr Dariusz Kubalski

Stacjonujący w Staszowie w latach 1923 - 1939 1 batalion był częścią 2 pułku piechoty Legionów. Rodowód tego pułku sięga tradycji Legionów Polskich tworzonych w północnych Włoszech w 1797 r. przez gen. Jana Henryka Dąbrowskiego, tradycji armii Księstwa Warszawskiego formowanej w 1807 roku oraz armii Królestwa Polskiego z lat 1815-1830.

Formowanie 2 pułku piechoty Legionów rozpoczęło się w sierpniu 1914 roku, ale za oficjalną datę utworzenia pułku przyjmuje się 14 września 1914 roku. Pierwszym dowódcą tej jednostki został płk Zygmunt Zieliński. Stan osobowy pułku wynosił wówczas 99 oficerów i 5395 podoficerów i szeregowców. Już w październiku pułk wyruszył na front karpacki. Walczył na Węgrzech na Rusi Zakarpackiej, na Huculszczyźnie i na Bukowinie. W 1915 roku pułk został włączony w skład II Brygady Legionów, zwanej Karpacką lub Żelazną. Dowództwo nad 2 pułkiem objął wówczas ppłk Marian Żegota-Januszajtis, pod którego dowództwem żołnierze wślawili się 17 czerwca 1915 r. w walkach pod Rarańczą. W końcu października 1915 r. pułk został przerzucony na Wołyń, gdzie spędził zimę na walkach pozycyjnych nad rzeką Styr. W okresie ofensywy gen. Brusilowa w czerwcu 1916 r. pułk walczył pod Hruziatynem, a następnie wycofał się na wschód. Po kryzysie przysięgowym w lipcu 1917 r. 2 pułk piechoty wszedł w skład Polskiego Korpusu Posiłkowego i został przeniesiony na Bukowinę. 15 lutego 1918 r. - działając w ramach 2 Korpusu Polskiego - wślawił się w bitwie pod Rarańczą brawurowym atakiem na bagnety, przerwał front austriacki i przeszedł na terytorium Rosji. Ostatnią większą walką 2 pułku piechoty w tej wojnie była całodzienna bitwa z wojskami niemieckimi pod Kaniowem 11 maja 1918 r.

W wolnej Polsce 2 pułk piechoty został odtworzony na początku 1919 r. w Jabłonie. Rozkazem Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego z 24 stycznia 1919 r. pułki piechoty o numerach od 1 do 9 otrzymały nazwy pułków legionowych. 2 Pułk wszedł w skład I Dywizji Legionów Polskich, która 23 maja 1919 r. została przemianowana na II Dywizję. Dowództwo pułku objął mjr Trojanowski. W kwietniu i maju bataliony 2 pułku przerzucone zostały na Front Litewsko-Białoruski, gdzie walczyły o Lidę i Borysów. W maju 1920 r., w czasie ofensywy bolszewickiej, 2 pp. Leg. niezwykle ofiarnie bronił się przez kilkanaście dni w rejonie Murowej i 28 maja wyparł Rosjan za Berezynę. W czasie bitwy warszawskiej pułk przeszedł do Dębłina, a następnie w rejon Hrubieszowa, gdzie 2 września odznaczył się pod Trzeszczanami w walce z konnicą Budionnego. W ostatnich dniach października pułk przerzucony został na linię demarkacyjną polsko-litewską i obsadził odcinek wzdłuż Niemna. Szlak bojowy 2 pp. Leg. w wojnie polsko-bolszewickiej okupiony został ciężkimi stratami. Zginęło ok. 400 legionistów, a 2000 zostało rannych. Pułk zakończył służbę na linii demarkacyjnej polsko-litewskiej i w lutym 1921 r. odszedł do Grodna, rozpoczynając normalną służbę garnizonową. Za wybitne czyny na polu walki 216 oficerów i żołnierzy 2 pp. odznaczono Orderem Virtuti Militari. Krzyże Walecznych otrzymało 123 oficerów, podchorążych i podoficerów oraz 634 legionistów. Po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej i demobilizacji 2 Dywizja Piechoty Legionów została rozmieszczona na terenie Dowództwa Okręgu Korpusu nr X Przemyśl. Dowództwo dywizji stacjonowało w Kielcach. 2 pp. Legionów został przesunięty z Grodna do Piotrkowa Trybunalskiego, gdzie przebywał do końca 1922 roku.

W 1923 r. 2 i 3 batalion skierowano do Pińczowa, a I batalion do Staszowa. W Pińczowie i w Staszowie żołnierzy zakwaterowano w dawnych rosyjskich koszarach kawaleryjskich. Dowódcą pułku był płk Emil Czapliński. 21 września 1924 r. w Pińczowie na Górze Zamkowej odebrał on z rąk

Prezydenta RP, Stanisława Wojciechowskiego, sztandar pułku ufundowany przez społeczeństwo Piotrkowa Trybunalskiego i Ziemi Piotrowskiej.

Prezydent, przekazując sztandar, zwrócił się do żołnierzy ze słowami: „Wiem, że oddaję sztandar w ręce wierne i dzielne, wiem, że zawsze trzymać go będziecie, że nigdy nie trafi w ręce wroga”. Od 1929 r. dowódcą pułku był płk dypl. Ludwik de Laveaux. Po paroletnim pobycie w Pińczowie, w wyjątkowo niekorzystnych warunkach zakwaterowania, 2 i 3 batalion 2 pp Leg. po raz kolejny zmieniły miejsce zakwaterowania i w lutym 1931 r. zostały przeniesione do Sandomierza, gdzie umieszczono żołnierzy w nowoczesnych koszarach. I batalion 2 pp Leg. jako batalion detaszowany (samodzielny gospodarczo) stacjonował w Staszowie do końca sierpnia 1939 roku. 2 pp. Leg. należał do pułków I typu z etatem liczącym na stopie pokojowej 56 oficerów, 198 podoficerów i 1200 szeregowych oraz 88 koni. Po 1930 roku uformowała się ostateczna struktura 2 pułku. W jego skład wchodziło dowództwo, kwatermistrzostwo, kompania administracyjna, trzy bataliony piechoty, liczące po 3 kompanie strzeleckie i 1 kompanię ciężkich karabinów maszynowych każdy oraz pododdziały pozabatalionowe: pluton artylerii piechoty, pluton łączności, pluton pionierów i pluton zwiadowców konnych. Do września 1939 roku pułk powiększył się tylko o kompanie przeciwpancerną, wyposażoną w 9 armatek 37 mm. 2 pp był jednym z 29 pułków I typu, szkolących żołnierzy dla Korpusu Ochrony Pogranicza. Zadanie to spełniał 1 batalion w Staszowie. Po pięciomiesięcznym przeszkoleniu żołnierze byli odsyłani do batalionów KOP w Wołożynie, Sarnach i Czortkowie oraz do szkoły podoficerskiej w Osowcu. Szkolenie szeregowych służby zasadniczej pułku piechoty w latach 1921-1930 trwało 18 miesięcy i dzieliło się na 3 okresy po 6 miesięcy każdy. Rekruci zdobywali podstawowe wiadomości wojskowe w zakresie poruszania się w terenie, posługiwania się karabinem, bagnetem i granatem, musztry i regulaminów. Starsze roczniki realizowały szkołę plutonu i kompanii połączone z pełnieniem służby wartowniczej i administracyjno-gospodarczej. Wśród poborowych dominowali Polacy, ale służbę w 2 pp odbywali również Żydzi, Ukraińcy i Niemcy. Biorąc pod uwagę zawód, wśród poborowych największą grupę stanowili rolnicy, a znaczną część - osoby bez zawodu. Pod względem wykształcenia największą grupę stanowili umiejący czytać i pisać, ale była też duża grupa półanalfabetów i analfabetów, dlatego zarówno w Staszowie, jak i Sandomierzu organizowano kursy dokształcające na poziomie szkoły powszechnej i gimnazjum. W okresie letnim pułk oraz inne oddziały 2 DP brały udział w manewrach, przede wszystkim w rejonie Bieliny- Wola Jachowa, Staszów (lipiec-sierpień 1929), Kurozwęk (Ipomnik_żołnierza_polskiegoipiec wrzesień 1930), Sędziszów, Szczekociny- Częstochowa, Jeżowe, Mielec Kolbuszowa. Zgrupowania poligonowe 2 ppLeg odbywał między innymi w Niwkach Daleszyckich i Górkach Klimontowskich. W połowie marca 1939 roku wyjechała na Westerplatte, w celu objęcia służby w Wojskowej Składnicy Tranzytowej, grupa 82 żołnierzy zebranych z 2,3,4 pułku 2 Dywizji Piechoty Legionów. Od 1936 roku nowym dowódcą pułku był płk Ludwik Czyżewski. We wrześniu 1939 roku I batalionem (staszowskim) dowodził mjr Józef Kopecki, II batalionem kpt. Kazimierz Jaworski, a III batalionem mjr Tadeusz Żelazowski.

Oprócz normalnych zajęć garnizonowych w pułku prowadzono szeroko zakrojoną działalność kulturalną. Organizowano festyny, zabawy, amatorskie przedstawienia, koncerty, z których dochód przeznaczano na działalność oświatową pułku i miast, w których stacjonowali żołnierze. Pobyt 2 pp. Leg. w Pińczowie, Sandomierzu i Staszowie znacznie ożywił życie kulturalne i oświatowe w tych miastach. Współpraca między oficerami i żołnierzami a władzami i społeczeństwem od samego początku układała się bardzo dobrze. W Sandomierzu z inicjatywy Rady Miasta powołano Koła Przyjaciół Żołnierza 2 pp. Leg. Staraniem Koła odtworzono w pułku Gospodę Żołnierską, gdzie żołnierze spędzali czas wolny od zajęć służbowych. Ożywioną działalność prowadziło Koło Rodziny Wojskowej, organizując m.in. przedszkole pułkowe i urządzając w kasynie oficerskim rauty i zabawy taneczne, z których dochód przeznaczano na cele kulturalno-oświatowe. Organizowano spotkania z ciekawymi ludźmi, wykłady o różnorodnej tematyce, wyświetlano filmy oświatowe. W koszarach funkcjonowało muzeum pułkowe poświęcone jego legionowym tradycjom. Działał amatorski teatr żołnierski, a także dziecięcy zespół teatralny. Ważną rolę odegrała pułkowa rozgłośnia radiowa. Przez radio wygłaszano pogadanki lub odtwarzano nagrania audycji centralnych. Organizowano

także wycieczki krajoznawcze w różne regiony kraju. Wojskowy Klub Sportowy urządzał gry i zabawy sportowe, a także zawody, np. wioślarskie czy piłki nożnej. Ważną rolę w życiu muzycznym miasta odgrywała orkiestra pułkowa prowadzona przez kapelmistrza kpt dypl. Franciszka Gorzelnińskiego. Wszystkie uroczystości państwowe i miejskie odbywały się przy udziale orkiestry pułkowej. W sezonie letnim orkiestra wyjeżdżała na występy do miejscowości uzdrowiskowych, m.in. Buska-Zdroju i Truskawca. Mieszkańcy Sandomierza, doceniając udział wojska w życiu miasta, ufundowali pułkowi aparaturę radiofoniczną, trąbkę sygnałową oraz 2 ckm-y. Wojsko przypieczętowało ścisły związek z miastem nadaniem Sandomierzowi w 1934 r. odznaki pułkowej.

Staszowski batalion także miał ogromny wpływ na życie kulturalne, towarzyskie i sportowe miasta w okresie międzywojennym. Oficerowie byli jako okrasa towarzystwa, byli z atencją przyjmowani w domach miejscowej inteligencji. Miejscem życia kulturalnego i rozrywkowego w Staszowie był "Dom Żołnierza", gdzie kadra i rodziny uczestniczyły w przedstawieniach staszowskiego Teatru Amatorskiego im. A. Fredry. Często organizowano tam bale. Integracji środowiska rodzin żołnierzy zawodowych służyła organizacja "Rodzina Wojskowa", która skupiała żony oficerów i podoficerów. Z inicjatywy tej organizacji oraz przy wsparciu kadry zawodowej organizowane były występy zespołów teatralnych, zespołów estradowych, kursy tańca towarzyskiego. W okresie wiosenno-letnim szczególną rolę odgrywał park miejski. W nim w niedziele i święta dominowali żołnierze służby zasadniczej. Odbywały się tam potańcówki, koncerty orkiestry strażackiej, a niekiedy i pułkowej. Przy akompaniamencie gitar, harmonii żołnierze śpiewali popularne piosenki wojskowe. W parku zawierano znajomości, rodziły się sympatie, z których wiele zakończyło się małżeństwem. Staszowscy żołnierze byli dumą i chlubą miasta.

22 sierpnia 1939 roku przebywający na ćwiczeniach letnich pod Klimontowem 2 ppLeg. otrzymał rozkaz powrotu do garnizonów w Sandomierzu i Staszowie. 27 sierpnia dowódca pułku, płk Ludwik Czyżewski, na podstawie rozkazu Sztabu Głównego Wojska Polskiego zarządził mobilizację alarmową. 28 sierpnia w Staszowie na placu przykoszarowym 1 batalion 2 ppLeg. złożył uroczystą przysięgę wojenną. Przysięgę składano na sztandar pułku w obecności kapelana, władz miasta i licznie zgromadzonych rodzin żołnierzy i mieszkańców Staszowa. Tego też dnia 1 batalion wyruszył do Sandomierza. W nocy z 28 na 29 sierpnia 1939 roku staszowscy żołnierze opuścili Sandomierz i transportem kolejowym dotarli do miejsca koncentracji.

Wybuch II wojny światowej zastał 2 pp. Leg. na terenie operacyjnym Armii "Łódź", dowodzonej przez gen. Juliusza Rómmla. Miejscem koncentracji pułku był rejon Zelowa. 2 września d-ca płk Ludwik Czyżewski otrzymał rozkaz zorganizowania obrony na odcinku Księży Młyn - Góry Borowskie - Rozprza, na dalekim przedpolu Piotrkowa Trybunalskiego. W walce stoczonej w dniach 3-5 września w rejonie Gór Borowskich, mimo ogromnej przewagi nieprzyjaciela, pułk wytrwał do końca, walcząc o każdy metr ziemi. W bitwie tej 2 pp. Leg. poniósł olbrzymie straty. Zginęło 16 oficerów, 67 chorążych, podchorążych i podoficerów oraz 580 legionistów. Od 6 września 2 pp. Leg., ciągle walcząc, cofał się na Skierniewice, Żyrardów, Ołtarzew, aż do Modlina, gdzie wziął udział w obronie twierdzy na odcinku Zakroczymia. Walczył aż do wyczerpania amunicji i żywności do 28 września, aż do kapitulacji twierdzy Modlin. Kapitulacja ta ustalona została na honorowych warunkach, których Niemcy jednak nie dotrzymali. Obrońców Modlina przewieziono do obozów przejściowych w Działdowie i Mławie. Dopiero po 3 tygodniach zostali zwolnieni do domów. Za męstwo i bohaterską walkę żołnierzy 2 pp. Leg. gen. dyw. Juliusz Rómmel nadał pułkowi najwyższe odznaczenie bojowe Krzyż Orderu Virtuti Militari. Krzyżem Virtuti Militari 5 klasy odznaczony został także d-ca pułku płk Ludwik Czyżewski oraz 17 oficerów, chorążych i podchorążych. Z 1 batalionu odznaczeni zostali Krzyżem Orderu Virtuti Militari V klasy dowódca mjr Józef Kopecki, dowódca plutonu łączności podporucznik Więckowski, śp. Artur Radziwiłł, dowódca 2 kompanii oraz sierżant Józef Cholewa.

W okresie okupacji 2 pp Leg. został odtworzony w ramach Armii Krajowej. W drugiej połowie lipca 1944 r. z oddziałów bojowych Inspektoratu Sandomierskiego (obwody sandomierski i opatowski) utworzono 2 pp. Leg. AK. W jego szeregach znaleźli się m.in. partyzanci z oddziałów "Nurta" (dawniej "Ponurego") i "Jędrusiów". Po zakończeniu mobilizacji, na początku sierpnia, stan osobowy pułku wynosił ok. 1300 osób. Jego dowódcami byli kolejno: mjr "Kruk" Antoni Wiktorowski i mjr

"Nurt" Eugeniusz Kaszyński. Pułk wziął udział w akcji "Burza" na Kielecczyźnie.

Po II wojnie światowej - mimo braku oficjalnej tradycji legionowej - pamięć o żołnierzach 2 Pułku Piechoty Legionów była wśród ludności ciągle żywa. Społeczeństwo Piotrkowa Trybunalskiego dla upamiętnienia bohaterskiej walki pod Borowskimi Górami wystawiło pomnik, który corocznie w dniu bitwy gromadzi kombatantów 2 pp. Leg. i ich rodziny. Również na cmentarzu w Zakroczymiu, gdzie znajdują się mogiły poległych legionistów, spotykają się, oddając hołd, ich najbliżsi i koledzy z pułku. Sandomierz uczcił żołnierzy 2 pp Leg. pamiątkową tablicą na cmentarzu wojskowym, a towarzysze broni ufundowali swym poległym kolegom tablicę w kościele św. Jakuba. Tu w Staszowie niestety na długie lata zapomniano o roli jaką w życiu miasta odegrał 1 batalionu 2 pp Leg. Oddajemy hołd naszym żołnierzom dopiero dziś w 100 rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości. Budowa pomnika Żołnierza Polskiego w Parku Legionów to krok we właściwą stronę. Legioniści swym bohaterstwem zasłużyli na wieczną pamięć.

Fot. MJ | www.stalozow.pl

